

Naturvårdsbränning

svar på vanliga frågor

Vad är en naturvårdsbränning?

En naturvårdsbränning är en planerad skogsbrand i ett avgränsat område. Syftet är att gynna och bibehålla höga naturvärden.

Länsstyrelserna arbetar med naturvårdsbränningar i skyddad natur (nationalparker, naturreservat och Natura 2000-områden) som en av flera viktiga skötselmetoder för att gynna och bibehålla höga naturvärden. Även privata skogsägare och skogsbolag arbetar med naturvårdsbränningar.

Tidigare var skogsbränder ett naturligt inslag i de flesta barrskogar och en lång rad arter är anpassade till brand. För 150 år sedan brann i genomsnitt cirka 1 procent av skogsarealen i Sverige årligen. Idag brinner endast cirka 0,016 procent av skogen - en stor ekologisk förändring på kort tid. När branden uteblir eller om det brinner för sällan förändras skogarna och flera arter som är beroende av brand, brända träd och gamla tallar får svårt att överleva. Många skogar bär fortfarande spår av bränder men de ekologiska värdena försvinner snabbt när dessa skogar avverkas. Bränder släcks idag effektivt på grund av säkerhetsrisker och skogens ekonomiska värde.

Varför behövs skogsbranden?

Vissa arter är beroende av branden som störning, brandens värme eller bränd ved för sin överlevnad.

Skogsbranden är en storskalig ”störning” som gynnar många djur, svampar och växter. Strukturen i skogen förändras och skogen blir mer öppen, ljus och varm. Skogsbrand skapar mycket döda träd, vilket det i dagens skogar råder stor brist på. Cirka 1000 arter i Sverige riskerar att försvinna på grund av att det finns alldeles för lite liggande och stående döda träd. Cirka 100 arter av insekter och svampar är beroende av brand för sin överlevnad.

Varför sker naturvårdsbränningen när brandrisken är stor?

En naturlig skogsbrand startar till exempel av ett åsknedslag och med största sannolikhet när det är extremt torrt i markerna. För att få den förväntade effekten på vegetation och mark sker naturvårdsbränningar vid liknande förhållanden. På så vis kan naturvården bäst efterlikna naturliga brandförhållanden och få bästa möjliga naturvårdsnytta.

Hur är arter anpassade för att trivas i brandområden?
Brandgynnade arter har anpassat sig till brandens ekologiska effekter på olika sätt. Unika specialiseringar är vanligt.

Brand gynnar tallen. Tallens grova bark och den höga kronan skyddar trädet mot lågornas framfart. Branden skapar glesa ljusa skogar där träd kan växa sig grövre än i en tätvuxen skog. Lövträd får möjlighet att föryngra sig när ny mark blottas.

Svedjenävans frö kan ligga i "dvala" i många år och börjar gro först när temperaturen når 40°-50° C, fröet klarar temperaturer på uppemot 100 ° C. Skalbaggen grov tallkapuschongbagge utvecklas under barken på brandskadade tallar och granar. Större svartbagge utvecklas även den under barken, men på solexponerad död björk. Den sotsvarta praktbaggen känner av värmestrålning på långt håll genom IR-känsliga sinnesorgan som sitter på magen och kommer antagligen flygande till brandområden för att para sig. Rökdansflugan känner "lukten" av brandrök på flera mils avstånd genom sina antenner.

Större svartbagge är en art som är gynnad av brand. Den lever på död solexponerad björkved.

Hur klarar häckande fåglar och andra djur en brand?
Noggrann planering krävs för att undvika att häckande fåglar och känsliga arter störs.

Inför en naturvårdsbränning är det viktigt att ha kunskap om fågellivet i det aktuella området. På detta sätt erhålls kontroll över häckande fåglar och andra extra känsliga arter och vid behov omplaneras naturvårdsbränningen. De fåglar som kan flyga flyger iväg om en fara dyker upp. Andra djur flyr om det börjar brinna. Vissa individer kanske inte överlever en brand - men generellt kan sägas att nyttan med bränder i skog idag är långt större eftersom väldigt många arter gynnas eller är helt beroende av brand i skogen. De arter som missgynnas av en brand är dessutom långt mindre hotade än de arter som gynnas av brand i skogen. Viltstammarna ökar ofta efter en brand eftersom de gynnas av att lövträd och buskar börjar spira.

Vilka arter missgynnas av brand?

Vissa arter missgynnas av att det brinner i skogen, men graden varierar med tiden från branden från art till art. Möjligheten till återetablering varierar också med tiden för olika arter. Exempel på arter som missgynnas av en brand i skogen är ekorre, järpe, tofsmes, linnea, ekbräken och gran.

Hur är det med säkerheten vid en naturvårdsbränning?
Noggrann planering och expertis krävs igenom hela arbetet.

En naturvårdsbränning är en riskverksamhet som kräver noggrann planering och ett säkerhetsarbete. Inget får gå fel! Bränningen sker under kontrollerade former och brandområdet måste ha säkra brandgränser – vatten, myrmarker, vägar eller upphuggna brandgator. Väderförhållandena måste vara optimala.

Bränningsledaren har en kompetent personalgrupp, där alla har sina specifika ansvarsområden. Vid en bränning är experter inkopplade och räddningstjänsten i området hålls kontinuerligt informerad. Vid vissa bränningar används helikopter eller flygplan som flyger över området och kontrollerar branden.

Efterbevakningen är viktig och så länge det behövs finns personal på plats som säkerställer att branden inte får fäste på nytt. Det kan glöda och pyra i myrstackar eller i stubbar i många dagar efter en brand.

Bidrar naturvårdsbränning med växthusgaser?

Att det ibland brinner i skogen är naturligt. Det ger en global miljöpåverkan men utsläppen är naturliga.

Kvistar, grenar, torr mossa och annat brinner upp och vid förbränningen bildas en rad förbränningsprodukter. De viktigaste gaserna är växthusgaser - koldioxid, metan och olika kväveföreningar.

När branden har farit fram i naturen finns mycket näring i marken och det börjar genast spira igen – den nya växtligheten kan återigen börja binda kol.

Blir vattendrag och sjöar i närheten försurade?

Vi vet inte tillräckligt mycket om vilka vattenkemiska effekter en skogsbrand har på sjöar och vattendrag som finns i närheten, men forskning pågår. Vissa studier tyder på en kraftig sänkning av pH-värdet i omgivande mark och vatten. Inventeringar sker och information insamlas vid planeringen av en naturvårdsbränning. Försiktighetsprincipen råder - om det i ett vattendrag finns till exempel flodpärlmusslor eller någon annan känslig art som skulle kunna ta skada planeras naturvårdsbränningen om till ett annat område.

Varför ska vi bevara naturens arter?

Det finns många argument till varför vi ska bevara arter.

Ekologiska - naturen kan ses som en väv där varje art behövs och är lika viktig. Förlusten av arter leder till slut till att nätet kollapsar. Forskarna studerar arter och ekosystem och därigenom får vi varningssignaler om jordens miljötillstånd. Naturen fungerar som en varningsklocka om något inte står rätt till!

Ekonomiska - människan har stor ekonomisk nytta av arter för mediciner eller som råvaror. Arter renar vatten, pollinerar träd eller fungerar som nedbrytare av vårt avfall. Ännu har vi antagligen bara upptäckt en bråkdel av de arter vi kan ha nytta av!

Estetiska - arter ger människan upplevelser. Arter ger en variation av färg, form och dofter som människan mår bra av och miljöer som vi kan använda för att hämta kraft i.

Etiska - oavsett nyttan för oss kan varje art anses ha lika stor rätt till existens som arten homo sapiens (människan) har på jorden.

Vad kostar naturvårdsbränningar?

Det kostar att bevara arter!

Naturvårdsbränningar och brand i skogen gynnar inte bara en art utan ett helt nät av insekter, svampar, växter och djur som alla behöver skogsbranden.

En normal naturvårdsbränning kostar cirka 5 000-10 000 kr per hektar - vilket är en kostnadseffektiv satsning för att skapa höga naturvärden. Effekterna av skötselåtgärden räcker i 40-100 år!

Miljökvalitetsmål

Riksdagen har antagit 16 miljömål för Sverige. Det övergripande målet är att lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Satsningar på naturvårdsbränningar är viktiga delar i arbetet med att uppnå framförallt två av miljömålen: ”Ett rikt växt- och djurliv” och ”Levande skogar”.

Värna Vårda Visa

Naturvårdsverket har tagit fram ett program för bättre förvaltning och nyttjande av landets naturskyddade områden 2005-2015. I programmet finns förslag på åtgärder som berör naturvårdsbränningar som skötselmetod.

Åtgärdsprogram för hotade arter

Naturvårdsverket har tagit fram 210 åtgärdsprogram för 400 olika hotade arter. Enligt miljömålet ”Ett rikt växt- och djurliv” ska andelen hotade arter ha minskat med 30 procent till år 2015. Brandgynnade arter ingår bland annat i åtgärdsprogrammet för bevarande av brandinsekter i boreal skog, för brandgynnad flora, för skalbaggar på nyligen död tall, för skalbaggar på äldre död tallved samt i åtgärdsprogrammet för rödlistade fjälltaggvampar.

Naturvårdsverkets målsättning

Naturvårdsbränningar i skyddade områden bidrar till att brandberoende arter och brandstörningsberoende naturtyper får en gynnsam bevarandestatus senast år 2030. Detta nås genom fortsatt arbete med naturvårdsbränningar i lämpliga nationalparker, naturreservat och Natura 2000-områden i hela landet.

Bevarandeplaner och skötselplaner

I bevarandeplaner för Natura 2000-områden och i skötselplaner för nationalparker och naturreservat kan det finnas skötselåtgärder anpassade för brandpräglade naturtyper och brandgynnade arter.

Läs mer:

Naturvårdsverket, www.naturvardsverket.se

Länsstyrelserna, www.lst.se

Skogsstyrelsen, www.skogsstyrelsen.se

Miljömålen, www.miljomal.nu

Räddningsverkets webbsida, www.srv.se

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, institutionen för skogens ekologi och skötsel, www.seksko.slu.se

Värna Vårda Visa - ett program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015

Åtgärdsprogram för bevarande av brandinsekter i boreal skog

Naturvårdsbränning - Vägledning för brand och bränning i skyddad skog

Beställs eller laddas ned från bokhandeln på www.naturvardsverket.se

Skogsbrand och miljö: organisation och tillämpningar för framtida arbete inom räddningstjänsten

Beställs eller laddas ned från Räddningsverkets webbsida, www.srv.se

PRODUKTION OCH TEXT Evelina Selander, Länsstyrelsen Gävleborg.

FOTO Framsida v Tomas Ärlemo, övre Janos Jurka/N, nedre Lennart Norström/N; sid 2 Peter Jons-son, Länsstyrelsen Västerbotten; sid 3-4, 6-7 Tomas Ärlemo; sid 4 v Andreas Wedman/Petter Bohman, sid 5 Göran Ekström/N; sid 8 Björn Ehrenroth/N, sid 9 Terje Rakke, NordicLife/B; baksida Tomas Ärlemo. N=Naturfotograferna, B=briljans.se. Bilder av Tomas Ärlemo är tagna vid en naturvårdsbränning i Stora Korpimäki 2006. UPPLAGA 5 000 ex TRYCK CM-gruppen AB 2008

Vad är naturvårdsbränning och varför jobbar vi med det? Vilka arter gynnas av brand i skogen och hur ser säkerhetsarbetet ut? I den här broschyren kan du läsa mer och få svaren på vanliga frågor om naturvårdsbränning.

Naturvårdsverket • 106 48 Stockholm • 08-698 10 00 (växel) • www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-8370-0 BESTÄLLNING natur@cm.se TEL 08-505 933 40 FAX 08-505 933 99

